

İKİNCİ ÖĞRETİM

HAZIRLAYANLAR;

Eda ORMAN

Dilek İNCEKILIÇ

Beyza Nur SADAK

Enes Taha YILDIRIM

KLASİK TEORİ: ADAM SMİTH

1: GİRİŞ

İktisadın, pozitif ve normatif içerikli bir bilim olarak doğuşu adam Smith (1723-1790) ile başlar. Onun iki kitabından biri olan ve kısaca ulusların zenginliği diye anılan ve ulusların zenginliğinin niteliği ve nedenleri hakkında bir araştırma adlı kitabı 1776 yılında yayınlanmıştır. İçinde hiçbir orijinal fikir olmadığı iddiaları'na rağmen, sistematığı ve ekonomiye bakış açısı yönünden taşıdığı yenilik, ulusların zenginliğini, iktisadın bir bilim haline gelişinin müjdecisi olarak kabul ettirmiştir. Gerçekten de Smith, sadece-klasik iktisat- diye adlandırılan bir ekonomik düşünce sisteminin kurucusu olmakla kalmamış, kendisine tamamen zıt görüşler öne süren Carl Max'ı ve marksist iktisadı derinden etkilediği gibi günümüzde yeni klasik iktisat diye adlandırılan çağdaş bir düşünce sisteminin ve özünü oluşturmuştur. Bunun içidir ki iktisat tarihinde A.Smith kadar kendisine sık başvurulmuş ve kitabı bu kadar çok okunan başka iktisatçı yoktur. Ulusların zenginliği, bir ünlü iktisatçının söylediği –liberalizmin incili– haline gelmiştir.

DÖNEMİN SİYASAL VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

A. AYDINLANMA ÇAĞI VE BİREY ÖZGÜRLÜĞÜ

- Smith aydınlanma çağı diye bilinen çağda yaşamış hem bu çağdan etkilenmiş hem de bu çağı etkilemiştir. Aydınlanma çağı, İngiltere’de – kutsal isyan- diye bilinen ayaklanmanın olduğu 1688 yılında başlayan ve 1789 Fransız ihtilali ile sona eren dönemi kapsar.
- Bu dönemde insanlar sanatta, ilimde , politikada ve iş hayatında ,kişiliklerini gittikçe artan biçimde ifade etmeye başlamışlardı.
- insan özgürlüğüne ulaşmayı amaçlayan aydınlanma çağının baş düşmanı –Clericalizm– adı verilen kilise hakimiyetindeydi.
- Pek azı hariç, ünlü filozofların hemen hepsi Allah inan kimselerdi. Ancak dogmatik dinin vaazları yerine bilimselliği tercih ediyorlardı. Onlara göre ilim – ilahi gücün – anlaşılmasında teolojiden daha üstündü.

-
- Aydınlanma çağının temelinde ‘insan karakterleri’ nin eğitebileceği inancı yatar. Bununla birlikte aydınlanma çağı filozofları, aklın gücünü körü körüne de bağlanmaktan da kaçındılar. Aksine hepsi, özellikle a. Smith ‘aklı’ değil ‘ tutkuları’ (duygu ve heyecan) insan karakterinin merkezinde yerleştirdi. Smith’in en önemli kavramlardan biri olan ‘görünmeyen el’ kavramı, yani, ilahi gücün sosyal yaşam mekanizmasına yaptığı dolaylı müdahale, insan aklının tek başına ‘ toplumsal uyum’ sağlamaya yeterli olmadığı düşüncesine dayanır.

B. KİŞİSEL ÇIKAR VE TOPLUMSAL YARAR TARTIŞMASI

- Siyasi yöndeki temel konuları inceledikten sonra, şimdide ekonomik yöne göz atalım.
- ulusların zenginliği, Avrupa'da savaşların durduğu ve dünya ticaretinin önemli ölçüde arttığı bir dönemde ortaya çıkmıştır.
- 18. yy son çeyreğinde İngiliz ekonomisinde önde gelen sektör tarım sektörüydü ve kırsal kesim, nispeten rahat bir yaşam sürüyordu. Çitleme hareketi, piyasa içimde öğretimde bulunan büyük işletmelerin oluşumunu sağlamıştır.
- Sanayide kapitalist girişimciler 'şirket' tipi organizasyonlarda ücretli işçi çalıştırıyorlardı .bir kaç yıl sonra ortaya çıkacak ve ' sanayi devrimi' diye adlandırılacak olan olayın ilk belirtileri tekstil ve metal işleme sanayinde kendini göstermeye başlamıştır.
- ulusların zenginliği , merkantilizmin bu ilke ve sınırlamalarına karşı yöneltilen ilk sistematik eleştiriye oluşturmıştır.

A. COLİN MACLAURİN

- Uyum içindeki bu doğal düzenin keşfinden sonra yapılması gereken doğanın genel uyumunun insan toplumları içinde geçerli olduğunu kanıtlanmasıydı. Doğal düzen kavramının insan toplumuna uygulanmasını 18. yy en önde gelen akademik çevresini oluşturan İskoçyalı bilim adamları başlatmıştır.
- Maclaurin'e göre Newton doğa felsefi doğal dinin ve ahlak felsefesinin ana temeli olarak değerlendirilmelidir. Newton , bu düşüncelerini fiziksel evreni bir bütün halinde tutan (yer çekimi) kavramına dayandırmıştır.

B. SBAFTESBURY

- Bunlardan biri Shaftesbury kontu olan ve literatürde Shaftesbury ismiyle anılan A.Ashley Coper Locke'nin öğrencilerinden biri olan Coper insanın bir takım 'ahlaki duygular' la donattığını ve bu sayede doğru ile yanlış arasındaki farkı görüp doğru olanı seçtiğini öne sürer.
- 17. yy da da benzer düşüncelerin sık sık tekrarlandığını duyuyoruz. Tommasa Campanella'nın güney şehri adlı kitabında İspanyolların batı Hint adalarını servet edinme amacıyla fethettikleri fakat bu arada kutsa kitabın yayılmasını sağladıkları , bu görevin de kendilerine tanrı tarafından verildiğini yazmışlardır. Yazara göre:'biz ne yaptığımızı bilmiyoruz. Sadece tanrının araçlarıyız ' yaklaşık yarım asır sonra, bu temel görüşlerin ekonomik yaşama uygulanmasını, 'ahlak denemeleri' adlı kitabının üçüncü cildinde Pierre Nicole adlı bir Fransız düşünürün yaptığını görüyoruz Nicole bilgili bir kişisel çıkar peşinde koşmanın, merhamet dürtüsüyle yapılanlara benzer yararı sunmuşlar yaratacağını öne sürmüşlerdir.

C. MANDEVILLE

- MANDEVILLE aslında hollandalı bir doktor olduğu halde genç yaşta İngiltereye yerleşmiştir. 1714 yılında yayınlandığı 'arıların kitabı 'fable of bees' adlı kitabı sadece İngiltere'de değil devrinin önde gelen bütün ülkelerinde büyük bir ilgiyle karşılaşmıştır.
- Mandeville bu düşünceleri ile sadece Shaftesbury i aynı zaman da tutumlu davranışları öven ve sayılı İngiltere'de gittikçe azalmaya başlayan fakat İskoçya'da güçlü bir grup oluşturan 'Presbiteriyenler'i de kızdırmıştı. Presbiteriyenler ,insanın bütün dünya nimetlerinden kendini uzak tutmasını ve münzevi bir hayat yaşamasını öneriyorlardı.

D. HUTCHESON

- Kişisel çıkarlar ile toplumsal yarar arasında doğal bir uyum olduğunu savunan etkili düşünürlerden biri de, Smith'in Glasgow üniversitesindeki hocası Hutcheson'dır .
- Bir presbiteryen olduğu halde presbiteryen münzevi yaşam önerilerinden farklı düşüncelere sahiptir. Hutcheson'a göre doğa tarafından iyiliksever olarak yaratılmıştır ve dünya sefaletten çok mutlulukla doludur.

C. SMİTH'İN ÇAĞDAŞI DİĞER YAZARLAR

- Smith, iktisat ilminde devir açan düşüncelerini, kendinden önce aynı konuları ele alıp inceleyen pek çok düşünürün eserleri üzerine kurmuştur. Her şeyden önce Smith, merkantilistlerin yazılarını incelemiş, 17. ve 18.yy filozoflarının ve fizyokratların düşüncelerini öğrenmişti.
- Daha önce incelenmeyen Tucker Ferguson Harris in önemli düşüncelerini Smith'in ünlü kitabını ulusların zenginliğini incelemeye başlamadan önce kısaca görmekte yarar vardır.

a. TUCKER

- JOSİACH TUCER Gloucester'ın dekanıydı. 1750 ve 1776 dönemlerinde ticari faaliyet ve vergileme üzerine çeşitli denemeler yayımlamış, hatta bunlardan bir tanesi Turgot tarafından Fransızca'ya çevrilmiştir.
- Tucker, emeğin önemini savunmuş bu nedenle nüfus artışını gerekli görmüş ve karların vergilendirilmesini önermiştir.

b.FERGUSON

- Adam Ferguson Smith'in yakın arkadaşlarından biri olup iktisat ile siyaseti birlikte incelemiştir. Konuları, daha ziyade ahlaki açıdan inceleyen Fergusonun vergileme konusundaki düşünceleri Smith'in 'vergi kuralları'nı önemli ölçüde etkilemiştir.

c.HARRİS

- Joseph Harris'in 1757 ve 1758 yıllarında iki kısım halinde yayınladığı ' para ve madeni para üzerine denemeler' adlı kitabı 18. yy'ın parasal analiz konusunda yapılan en başarılı eserlerinden biri sayılır.

D. SMİTH'İN KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ

- Adam Smith 1723 yılında İskoçya'nın bir balıkçı kasabası olan kirkcaldy'de doğdu. Babası da aynı adı taşıyordu ve kasabanın gümrük kontrolörü idi. Annesi Marragert Douglas, ise bir büyük toprak sahibinin kızıydı. Smith'in çocukluk dönemi ile ilgili hiçbir bilgi yoktur. Sadece 4 yaşındayken bir gezici çalgıcı tarafından kaçırıldı ve kısa süre sonra kurtarıldığı bildiriliyo.14 yaşında Glasgow üniversitesinde gitmiş Francais Hutcheson öğrencisi olarak teoloji ahlak ilmi hukuk ve politik ekonomi öğrenimi görmüştür. 3 yıl sonra bir burs kazanarak Oxford da Ballion College gitmiş ve orada 6 yıl son derece sıkıcı eğitim görmüştür. Hatta David Hume'un 'insan tabiatının incelenmesi' adlı kitabını, odasında bulundurduğu için bu okuldan kovulma tehlikesi atlatmıştır.
- 27 yaşındayken Glasgow üniversitesinde mantık kürsüsüne öğretim üyesi olarak atanmıştır. 7 yıl sonrada bu okulun dekanı olmuştur. İlk büyük kitabı olan 'ahlaki duygular teorisi' 1759 yılında yayınlamıştır. 2 yıl sonra Smith İngiltere'ye döner. 1776 da ulusların zenginliği yayınlanır. Kendisi İskoçya'da gümrük genel müdürlüğüne getirilir. Edinburg da sakin bir hayat süren ve hiç evlenmeyen Smith bir dostunu ben sadece kitaplarımı aşığım demiş. Dul annesiyle yaşayan Smith 67 yaşında annesini kaybetmiştir. Mezara da şöyle yazdırmıştır ulusların zenginliğinin yazarı burada yatmaktadır.
- Smith sağlığında yazılan birkaç tane eleştiri yazısı ile birkaç tanede ölümünden sonra yayınlanan yazısı bulunmaktadır. Smith ölümüne yakın hasta yatağında bir vaziyetle yayınlanmamış yazılarının yakılmasını istemiştir. Ancak bazı yazıları vasiyeti yerine getirmemek pahasına korunmuştur. Bunların en ünlüsü 'astronomi tarihi' adını taşıyan ve ilk defa 1795 yayınlanan eseridir.

3.ULUSLARIN ZENGİNLİĞİ İLKELERİ

a.FELSEFİ VE PSİKOLOJİK İLKELER

- Smith, ahlak felsefesini konusu insan mutluluğunu ve ferahını oluşturduğunu söyler.
- Bu düşüncenin ilkçağ filozoflarca da benimsendiğini de çünkü onlarında konusunu ‘bir insan mutluluğu ve mükemmelliği’ olduğunu belirtmiştir. Smith bu filozofları ‘insan sadece birey olarak değil fakat aynı zamanda bir ailenin, bir devletin ve bir insanlık ailesinin üyesi olarak ele aldıklarını söylerler.
- Bu düşünce ortaçağda ki düşünceden farklıdır. Ortaçağ da mutluluğu fazilet ile bağdaşmayacağına inanılmış ve gerçek faziletten feragat olduğu iddia edilmiştir. 18. yy da bu görüş etkisini sürdürmüş ve buna en iyi örnek ‘Dr.Bernard’ tarafından yazılan arıların ilkesi ve özel günahlar ve toplumsal yararlar denemeleri.

Mandevilk'in tezi, insanların günahının özellikle lüks malların ve maddi kazancı arama tutkularının, toplumsal zenginliğe neden olacağıdır.

Ama Smith'e göre bu düşünce ahlaki sistem için tamamen zararlıydı. Çünkü bu sistem günah ve fazilet arasındaki farkı ortadan kaldırıyordu.

Smith'e göre zenginlik peşinde koşma, herkesin durumunu iyileştirme bir yönünü oluşturunuyordu.

-
- Smith'in fikirlerini araştıran bazı araştırmacılar ulusların zenginliğinde kendi kendini sevmeye ve kişisel çıkarlar dürtüsüne verdiği önemin gerçek anlamının; ikinci kitabı olan 'ahlaki duygular teorisinde yer alan' duyguların paylaşılması ilkesi' ile birleştirildiği zaman anlaşılabilirliğini öne sürerler.
 - Böylece kendi tecrübelerimiz, ahlaki duyguların gelişmesini temelini oluşturur. Eğer insan başkaları ile haberleşmekten soyutlanmış biçimde büyürse bu duygulardan herhangi birisini tasavvur etmek imkansız olacaktır.

- Ahlaki yargıların ve standartların toplumsal kaynaklı olduğunu öne süren bu teori, bireysel ve toplumsal çıkarların uyum içinde olacağını savunan ve ulusların zenginliğini kapsayan doktrinin temelini oluşturur. Ferdin takip ettiği ekonomik çıkarlar ferdin toplumsal deneylerinden kaynaklanır. Fert, içinde yaşadığı toplumun bir ürünü olarak toplumsal onaya gereksinim duyar.
- Smith “görünmeyen el” kavramını bir defa ahlaki duygular teorisinde ve bir defada ulusların zenginliği kitabında kullanmıştır. Bunun için görünmeyen el kavramının, teorik sosyal bilimi mümkün kıldığını söylemek abartma olmaz. Görünmeyen el kavramının ahlaki duygularda nasıl açıklandığını aşağıda inceleyeceğimiz için “ulusların zenginliği”nde nasıl ele aldığını görelim.
- Smith görünmeyen el kavramını ithal sınırlamaları ile ferdi kapitalin kullanılışı ile ilgili olarak getirilen sınırlamaların yararsız olacağını açıklarken kullanmıştır. Her fert, bu nedenle kapitalinin elinden geldiği kadar yurt içi sanayi desteklemek için ve bu sayede mümkün olan en yüksek kıymeti üretmek için kullanacağından, herkes zorunlu olarak toplumun yıllık gelirini, yapabildiği ölçüde, en yüksek seviyeye ulaştırmak için çalışır.

- Smith'in doğal düzen ilkesini benimsemeye iten neden de budur. Ancak özgür insan, kendi çıkarlarını korumak için uğraşırken, hiç düşünmediği halde toplum çıkarına da katkıda bulunabilir. Fizyokratlara göre doğal düzen akıl ile bulunacak ve aydın despotizm ile gerçekleşecektir.

-
- İnsanların zenginlik peşinde koşması doğanın yarattığı ihtiyaçlar nedeniyle değildir. Bu tür ihtiyaçlar, en düşük ücret ile sağlanabilir. İnsanları zenginlik peşinde koşturan asıl neden kendilerinden yukarıda olanları taklit etme arzusudur. İltifat ve beğenilme, insan hayatının büyük amacı olan ve “koşullarımızı iyileştirmek diye adlandırdığımız amacın” peşinde koşarken elde edilen yararlardır. İsteklerimizin nihai amacı “büyüğün” durumuna ulaşmaktır. Bu nedenle insanlar, çoğu defa

B) AHLAKİ İLKELER

Görünmeyen el kavramını Smith ahlaki duygularda insan davranışlarına yön vermesi gereken ilkeleri açıklarken kullanmıştır. Smith'in savunduğu liberalizm ilkesini gereği gibi anlayabilmek için, onun moral ve sosyal düzen ile ilgili görüşlerini bilmek gerekir.

Smith'in sosyal ve doğal düzen ile ilgili görüşlerini hem ahlaki duygular teorisi ve hem de ulusların zenginliği adlı kitaplarında yer almıştır. Ahlaki duygular teorisinde Smith, Ahlak dünyasında mevcut uyumlu ve yararlı düzeni açıklayacak bir birleştirici ilke aramış ve bunu "sempati" olduğu sonucuna varmıştır.

Ulusların zenginliğinde Smith yeni doğan bir ilim olan politik iktisatta ekonomik yaşamın doğal düzenini sağlayacak, yani ilişkileri yararlı ve uyumlu kılacak temel ilkeyi araştırmıştır ve bunun "kişisel çıkarların izlenmesi" olduğunu söylemiştir. Bu nedenle Smith'in iki kitabının yapısı arasında büyük benzerlik vardır.

- Smith'in ahlak ilimi, insanın, başkalarının duygularını paylaşmasına imkan verecek bir arkadaşlık duygusu ile donatıldığını düşünür. Başkalarına sempati baktığımız zaman onların duygularını da onaylamış oluruz. Çevremizdeki insanlar da, böyle bir onay elde etmeyi çok arzu ettiklerinden, bu layık olmaya çalışacaklar ve bu nedenle toplumca benimsenen bazı kriterlere uygun bir davranış içinde olacaklardır.
- Smith ahlak ilminin temeli olarak ahlak duygusunun, iyilikseverliğin veya faydanın gösterilmesine karşı çıkar. Ahlak duygusu gereksizdir. Çünkü, sempatiyi ve başkalarının onayı olmaksızın elde edilmesi imkansız herhangi bir şeyi göstermez.
- Smith'e göre sempati ve onay arzusu, "bencilliğimizi sınırlamayı ve iyilik yapmaya yönelmemizi" sağlar.
- Bu ise, insan doğasının mükemmelliğini oluşturur. Ve tek başına insanlar arasına, duyguların ve ihtirasların uyumunu temin eder. Her yerde olduğu gibi burada uyuma ulaşmak, insan akli nedeniyle değil fakat "doğanın ekonomisi" nedeniyle mümkün olur. Doğanın büyük amacı da insanın mutluluğudur. Smith, mutluluğun yaygın olduğuna inancının şu sayısal örnekle de pekiştirir: "acıdan ve sefaletten kıvranan bir kişiye karşılık, mutluluk ve neşe içinde yirmi kişi görüyorsunuz."
- Bu açıklamadan sonra en can alıcı soruya cevap vermek gerekiyor. Kişisel çıkarların tabi ki, bu büyük amaca nasıl uyar? Smith'e göre her insan doğa tarafından her şeyden önce kendini kollamak ile görevlendirilmiştir. Çünkü bu işi kendisinden daha iyi yapacak başka kimse yoktur.

-
- Tarafsız gözlemci insana, “herkesinkinden daha çok kendi mutluluğunu ciddi bir gayret ile takip etmesine ve bu konuda çok istekli olmasına” izin verir.
 - İnsanların zenginlik peşinde koşması doğanın yarattığı ihtiyaçlar nedeniyle değildir. Bu tür ihtiyaçlar, en düşük ücret ile sağlanabilir. İnsanları zenginlik peşinde koşturan asıl neden, kendilerinden yukarıda olanları taklit etme arzusudur. İltifat ve beğenilme, insan hayatının büyük amacı olan ve “koşullarımızı iyileştirme diye adlandırdığımız amacın peşinde koşarken elde edilen yararlardır.
 - Zengin fakirden bir parça daha tüketir, ve doğal bencilliğine ve aç gözlülüğüne rağmen, daima kendi rahatlarına bakmalarına rağmen, istihdam etkileri binlerce emekten sadece kendi kibirlerini ve doymak bilmez arzularını tatmin etmeyi düşünmelerine rağmen başardıkları bütün iyileştirmelerin ürünü fakirle bölüşürler.

C)Doğal Özgürlük, Devlet ve Doğal Haklar

- Smith'in teorisi genellikle kabul edildiği gibi üç temel ilkeye dayanır.
- 1)Doğal düzenin yararlı işleyişi yani görünmez el kavramı.
- 2)Doğal özgürlük
- 3)Devletin yetersizliği ilkesi'dir.
- Kurduğu teorik yapıyı gereği gibi anlayabilmek için kısaca da olsa Smith'in "özgürlük" ve "devlet" ile ilgili düşüncelerini görelim:

Smith'in, daha 1740'larda Edimburg'da verdiği derslerde doğal özgürlük ilkesinden, veya fizyokratların ünlü deyişi ile, "bırakınız yapsınlar" ilkesinden söz ettiği bilinmektedir. Smith'in ilk biyografi yazarı olan Dugald Stewart, bu yıllarda Smith'in, şunları yazdığını nakletmektedir: "Devlet adamları ve toplumu yönlendirmek isteyenler insanı, genellikle, bu tür politik mekanizmanın malzemeleri olarak ele alırlar. Bu gibi kimseler doğanın insani faaliyetlerdeki işleyişini bozarlar; doğa, tek başına bırakılmaktan başka bir şey istemez ve amaçlarına ulaşmak için kendi araçlarının kullanılmasının serbest bırakılmasını ve kendi yöntemini kullanmayı ister.

-
- Bir devleti, en düşük barbarizmden en yüksek bolluğa ulaştırmak için, barıştan, kolay vergilerden ve oldukça iyi bir adalet yönetiminden başka bir şey gerekli değildir; bu sözleri, Smith'in ekonomik liberalizm düşüncesini çok erken yaşlarda benimsediğini gösterir.
 - Locke'a göre kıymetin kurallarına uymak zorundadır. Ancak bu kurallarda "toplumsal uzlaşma" belirlenmelidir. Ayrıca devlette toplumsal uzlaşma ile kurulmuş olmaktadır.
 - Smith bu konuda büyük ölçüde Locke'un etkisi altında kalmış ve onun ölçülerini benimsemiştir, hükümetin meşru faaliyetlerinin ve yaşama gücünün ve bir sınırı olması gerektiğini ve bu sınırın toplumsal yarar olduğunu söylemiş fakat toplumsal yarar olduğunu açıklamamıştır.
 - Smith ise toplumsal yararın "bırakınız yapsınlar" ilkesine dayandığını, çünkü rekabetin görünmez eliyle yönlendirilen kişisel çıkar duygusunun toplumsal yarar sağlayacağını, hükümet idaresinin ise toplumsal yararı engelleyeceğini söylemiştir.

4) ULUSLARIN ZENGİNLİĞİ: TEORİ

A) Plan ve İçerik

- Ulusların zenginliği, bugünde ilgiyle okunacak bir kitaptır. Smith, görüşlerini çeşitli tarihi örneklerle açıklamaya ve sade, kolay anlaşılır bir dille anlatmaya özen göstermiştir.
- Smith, hem kendinden öncekilerin ve hem de çağdaşlarının fikirlerini büyük bir ustalıkla bir araya getirmiştir. Düşüncelerinde hocası, Hutcheson'ın ve yakın arkadaşı David Hume'un etkileri açıkça görülür. Ayrıca Turgot'ya ve Fizyokratlara, özellikle Dr. Quesnay'e çok şey borçludur. Liberal merkantilistler olarak bilinen North, Petty, Child ve Tucker'ın da etkileri görülür. Bazılarınca "eklektiklerin ilki" diye tanımlamasına rağmen Smith, kitabında kendilerinden yararlandığı yazarlara pek az atıfta bulunmuştur. Bu nedenle de yoğun eleştirilerin hedefi olmuştur. Çünkü Schumpeter'in açıkça vurguladığı gibi "ulusların zenginliği"nde: 1776 için yer sayılacak ne tek bir analitik fikir, ne de ilke veya metot vardır.

B) Üretim Teorisi (Zenginliğin Niteliği ve Kaynakları)

- Fizyokratlara göre ulusal zenginliğin ana kaynağı "doğa" olduğu halde Smith'e göre bu kaynak "insan emeği"dir.
- Smith ulusların zenginliğini, yaşam için gerekli mal ve hizmetlerin arzında görürken, Merkantilistler bunu biriktirilen altın miktarı ile ölçüyorlardı.
- Smith Merkantilizme karşı ilk ciddi tepkiyi gösteren kişidir.
- Smith'in ulusların zenginliği'nde emeğin önemini vurgulaması, her ne kadar onun fizyokratlardan farklı düşündüğünü ortaya koymak yönünden yararlı olmuşsa da, daha sonraları bir yanlış anlamaya neden olmuştur.
- Smith'in emeğin önemini vurgulaması, stokun ve toprağın önemini reddetmek istemesinden değil, fizyokratların üretimin orjinal kaynağı olarak sadece doğayı ve doğal güçleri göstermesinin yanlışlığına tepki göstermesindendir.
- Smith'e göre emeğin katkısı olmadan, ne toprak ne de stok herhangi bir şey üretemez.

a) İş Bölümü

- Bir toplu iğne üretimini örnek alarak 'iş bölümü'nün emeğin verimine önemli ölçüde artıracığını öne sürer.
- Smith'e göre iş bölümü, başlıca üç nedenle emeğin verimini artırır. Birincisi, iş bölümü sayesinde emeğin bilgi ve becerisi artar, ikincisi, iş bölümü işçinin bir işten ötekine geçerken kaybettiği zamanı kazandırır ve üçüncüsü, emek tasarruf edici yenilikleri teşvik eder. Sonuçta belli bir iş gücünün meydana getirdiği üretimde büyük bir artış olur. Smith, yaşadığı dönemde görülen hayat standardındaki iyileşmeyi, iş bölümünün sağladığına inanmıştır.

- ***Smith'e göre iş bölümü, üç nedenle emeğin verimini artırır,***

- 1-İş bölümü sayesinde emeğin bilgi ve becerisi artar,
- 2-İş bölümü işçinin bir işten ötekine geçerken kaybettiği zamanı kazandırır,
- 3-Emek tasarruf edici yenilikleri teşvik eder.

b)Üretken ve Üretken Olmayan Emek

Smith'e göre fert başına düşen ulusal zenginliği belirleyen iki faktör vardır: Bunlar;

- Emegin prodüktivitesi ve üretken emegin, üretken olmayan emeğe oranıdır.
- Emegin üretken ve üretken olmayan emek diye ikiye ayrılması, fikri hem merkantilistler de ve hem de fizyokratlarda mevcuttur.
- Merkantilistlere göre üretken emek, ülkenin ödemeler dengesine katkıda bulunan emektir.
- Fizyokratlara göre de üretken emek yalnız tarım ve madencilik sektörlerinde çalışan emektir, çünkü yalnız bu tür emek, doğanın da yardımıyla üretim masraflarını aşan bir üretim fazlası veya başka bir deyimle "artık değer" yaratır.

c)Paranın Görevi

İş bölümünün yaygınlaştığı bir toplumda bir insanın ihtiyaç duyacağı şeylerin pek azı kendisi tarafından üretilebilir. İhtiyaçlarının büyük bir kısmı mübadele yolu ile karşılanır.

- Bu nedenle; "her insan mübadele ederek yaşar veya bir ölçüde tüccar olur ve toplum gerçek bir ticari topluma dönüşür. "
- Ekonomik yaşamda paranın kullanımı, Smith için tıpkı iş bölümünde olduğu gibi, kendiliğinden ve kişinin çıkarlarını korumaya yönelik gayretinden kaynaklanır. Çünkü paranın kullanımı Smith için trampanın yarattığı pek çok güçlüğü ortadan kaldırır. Tarihsel süreç içinde çok çeşitli malların para olarak kullanılmış olmasına rağmen, Smith, kıymetli madenlerin bu işe en uygun mallar olacağını düşünmüştür.

C)KIYMET(FİYAT)TEORİSİ

a)Kullanım Teorisi ve Değişim

Paranın orjini ve önemi üzerinde durduktan sonra Smith "kıymet" kavramını incelemeye başlar. Ona göre malların iki türlü kıymeti vardır. Bunlar kullanım kıymeti ve değişim kıymetidir. Bu iki kıymetin aynı şey olmadığını, hatta aralarında ters bir ilişki olabileceğini öne sürer.

- Her şeyden önce bir malın başka mallarla değiştirilebilmesi için onun mutlaka kullanım kıymetine sahip olması gerekir. Kullanım kıymeti olmadıkça bir malın başka bir malla değiştirilmesi veya para karşılığında satılması söz konusu olamaz.

b)Emek ve Kıymet

- Bu konu kıymetin belirlenmesinde emeğin rolü konusudur. Smith'in bu konudaki görüşlerini anlamak ve anlamak oldukça zordur. Çünkü Smith birçok yerde birbiri ile çelişen fikirler öne sürdüğü gibi yer yer de konuyu karıştırmıştır. Yapılabilecek en iyi şey, Smith'e sadık kalmak ve yer yer çelişkileri ve karmaşayı aktarabilmek olacaktır.
- Smith malların "real ve nominal fiyatları veya onların emek cinsinden para cinsinden fiyatları" adını taşıyan bölüme şöyle başlar: "Her insan hayatı için gerekli şeylere ve eğlenceye ne ölçüde harcama yapabildiğine göre zengin veya fakirdir. Fakat iş bölümü tamamıyla yerleştikten sonra, bunların pek azını insan kendi emeği ile elde ettiklerinden karşılayabilir. İhtiyaç duyduklarının pek çoğunu, başka insanların emeğinden sağlamak zorundadır ve kişi bu tür emekten ne kadarına kumanda edebildiğine veya ne kadarını satın almaya gücünün yettiğine göre zengin veya fakir olacaktır. Bu nedenle, herhangi bir malın, o malı kendisi kullanmak veya tüketmek istemeyen fakat başka mallarla değiştirmek isteyen sahibine göre kıymeti; satın alabileceği veya kumanda edebileceği emek miktarına eşittir. Dolayısıyla emek, bütün malların mübadele edilebilir kıymetinin gerçek ölçüsüdür." (Smith,U.Z.S.30)

-
- Bu tanımın belirlediği anlama "kıymetin emek-kumanda teorisi" adı verilir. Bu teoriye göre bir malın kıymeti kendisiyle değiştirilecek bir malın doğrudan veya dolaylı şekilde ihtiva ettiği bir başka deyişle üretimi için gerekli emek miktarı ile ölçülür. Bu anlamda kullanıldığı zaman, bir "kıymet ölçüsü" niteliği kazanır. Emek ile kıymet arasındaki bu ilişkiler ile ilgili olarak ilk şu soru sorulabilir: Eğer emek kıymetin ölçüsü ise, kıymet ne için genellikle parasal fiyatla ifade ediliyor?

*Soru ile ilgili olarak, Smith trampanının sona ermesi ile malların para ile değiştirilmesinin "doğal" olduğunu öne sürer. Altın ve gümüş para olarak kullanılmaya en uygun maddelerdir. Ancak ikisinin de kıymeti, tıpkı diğer mallar gibi üretilmesi için gerekli emek miktarına bağlı olarak değişir. Buğday da bir kıymet ölçüsü olarak kullanılabilir. Fakat onunda kıymeti üretimi için gerekli emek miktarına bağlı olarak değişecektir. Dolayısıyla Smith şu sonuca varır ki, emek tek evrensel ve aynı zamanda tek güvenilir kıymet ölçüsüdür. Bu nedenle malların kıymeti para cinsinden ifade ediliyor olsalar da ifade ediliyor olsalar da değişik malların kıymetini değişik zamanlarda değişik yerlerde mukayese etmemize yarayan tek kriter emektir.

- Smith emek piyasasında belirlenen ücretin otomatik bir şekilde her işçi tarafında harcanan emeğe uygun olacağı ve ücret farkları, malların kıymetine yansıtacağını kabul eder.

c)Kâr ve Rant

- Smith'e göre karı "özel türden bir emeğe, yani işletmeye yönlendiren ve denetleyen bir ödeme olarak düşünmemek gerekir. Çünkü bu tür emeğin çalışmanın yol açtığı zahmet ile herhangi bir ilgisi yoktur. Smith karı onu yaratan kaynak bakımından ücretten tamamen ayrı bir gelir payı olarak düşünmüştür. Gelişmiş bir toplumda ücret dışında karşılaşılan tek gelir payı kar değildir. "Rant"da özel mülkiyet ile birlikte ortaya çıkan bir gelir payıdır.

d)Doğal Fiyat ve Piyasa Fiyatı

- Smith arz ve talebi gösteren arz ve talep şedürleri biçiminde ele almamış, sadece belli bir fiyatta arz ve talep edilen mal miktarı olarak düşünmüştür. Dolayısıyla Smith'in rekabet koşulları altında ve kısa dönemde fiyatın talep ve arz arasındaki ilişki tarafından belirleneceğini talep ve arz eğrilerini kullanmadan açıkladığını söyleyebiliriz.
- Buna karşılık, Smith uzun dönemde fiyatın veya doğal fiyatın talepten bağımsız olacağını düşünmüştür. Smith'e göre doğal fiyat, piyasanın arz tarafında ortaya çıkan üretim masrafları tarafından belirlenecektir. Smith üretim masraflarının, üretim miktarı ile bir ilişkisi olmadığını ve sabit olduğunu düşünmüştür. Alfred Marshall, "sabit masraf hali" diye nitelendirileceği böyle bir üretim koşulunda talebin fiyatı belirlemek yönünden hiçbir etkisi olmadığını ve sadece üretim seviyesini belirleyeceğini öne sürmüştür.

- Yeniden üretilmesi mümkün olmayan bazı malların "sabit arz" şeklinde bulunacağından ve monopol fiyatlarının "imalat sırları"ndan kaynaklanmasının söz konusu olabileceğinden bahsetmiştir. Rekabet fiyatının en düşük fiyat, monopol fiyatını ise "her koşulda üreticiden sızdırılabilecek en yüksek fiyat" olarak nitelendirmiş ve monopol fiyatının üst sınırının söz konusu mala olan taleple sınırlanacağını belirtmiştir. Gelir paylarının toplumun "ilk ve ilkel aşaması" geride kaldıktan sonra yani, özel mülkiyet ve kapital birikimi başladıktan sonra; tamamen 'doğal' olduğunu öne sürmüştür. Kıymet teorisi açısından bu görüşün anlamı uzun dönemde kıymeti belirleyen faktörün üretim masrafı olduğudur.

D)GELİR DAĞILIM TEORİSİ

- Smith gelir dağılımını, ‘üç büyük sosyal sınıf’ diye adlandırdığı emekçi sınıfı, kapitalist sınıf ve toprak sahipleri sınıfını: ücret, kar ve rant adı verilen gelir paylarını nasıl elde ettiklerinin incelenmesi olarak ele almış. Ve böylece ‘klasik bölüşüm teorisi’nin esaslarını belirlemiştir.
- Bu yaklaşım, bugün gelir dağılımını, emek kapital doğal kaynaklar ve teşebbüs kabiliyeti şeklinde sıralanan ‘üretim faktörlerinin payları’ olarak ele alan teoriden farklıdır. Ayrıca, bugünkü gelir dağılımı teorisinde üzerinde durulan kıymet ve gelir dağılımı ilişkisi, Smith tarafından önemli görülmemiştir. Smith’in gelir dağılımı teorisinin, fizyokratlardan esinlendiği genellikle kabul edilir.

a) Ücretler

- Smith önce, özel mülkiyetin ve kapital birikimin mevcut olmadığı 'ilk ve ilkel toplum aşamasını' ele alır. Böyle bir toplumda emeğin üretimi, emeğin doğal ödülü veya ücretidir. İşçinin payı, iş bölümüne bağlı olarak artan verimlilik ölçüsünde artacaktır.
- Smith'in üzerinde durduğu ilk teori 'pazarlık teorisi'dir. Ona göre 'her yerde ücret, çıkarları birbirinden farklı iki taraf arasında yapılan araştırmaya' dayanır.
- Smith, ücretlerin uzun dönemli trendlerinin yükselme yönünde olacağına ve bununda ekonomik ilerlemenin bir göstergesi olacağına inanmıştır. Ücretler ekonomik gelişim arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Ücretler, kapital birikimi arttıkça yükselecekleri gibi yükselen ücretler emeğin verimini arttırarak kapital birikimini hızlandıracaktır.
- Smith'e göre stokun geliri olan kar ile ücretler arasında zıt yönlü bir ilişki vardır. Ücretler artarsa karlar düşer, ve ücretler azalırsa karlar artar.

b) Kar ve Faiz

- Smith oluşan kapitali 'sabit kapital ve döner kapital' olarak ikiye ayırır.
- Sabit kapital; makine araç gereç bina ve toprak üzerindeki ıslah düzenlemelerini kapsar ve 'el değiştirmeden bir gelir veya kar sağlar.'
- Döner kapital ise ancak 'dönerek veya sahip değiştirerek' bir gelir sağlar. Bu tür kapitalin içinde; para, yiyecek stoku, hammaddeler, yarı mamul maddeler ve henüz tüketiciye satılmamış mamul maddeler girer.
- 'Bütün kapital, tasarrufun sonucudur.' Kapital tasarruf ile artar, israf ve kötü kullanım ile azalır.
- Smith stoktaki artışların, ücret fonu için ek kaynaklar oluşturduğunu düşündürmektedir. Ücret fonunun büyüklüğünü emek talebini belirler ve mevcut iş gücünün büyüklüğüne ortalama artış yönünde mi yoksa azalış yönünde mi değişeceğini gösterir. Stoktaki artışlar genellikle; kar oranlarının düşmesine ve ücret oranlarının yükselmesine neden olur; çünkü aynı üretim dalındaki karşılıklı rekabet getiri oranını azaltacaktır.
- Smith faizin yasaklanmasına karşı çıkmıştır. Çünkü faizin yasaklanması tefecilik belasını daha da arttıracaktır. Smith faiz kelimesini ödünç verilen fonların kullanımı karşılığında yapılan bir ödeme anlamında kullanılmaktadır.

c) Rant

- Smith rantı, kar ve ücret ile birlikte doğal fiyatın bir parçası olarak incelediği halde; daha önceki görüşlerini terk ederek rantı, bu defa ‘farklılıktan doğan’ bir getiri olarak açıklar.
- Yiyecek malları üretiminde kullanılan toprak, ‘toprak sahibine bir miktar rantı devamlı olarak sağlayan’ tek topraktır. Bu toprağın ne kadar olacağı toprağın verimliliğine ve mevkiine bağlıdır.
- Smith toplumdan meydana gelecek her iyileşmenin, doğrudan veya dolaylı olarak rantları yükselteceğini öne sürer.
- Smith’in eleştirisi daha çok tüccar ve imalatçı üzerinde yoğunlaşmıştır.

d) Tasarruf ve Yatırım

- Smith tasarrufların nasıl kullanıldığına büyük önem vermiştir. Tasarruflar müsrif kişilerin lüks tüketim mallarına duydukları isteğin tatmini için kullanılır ve sabit kapital ve döner kapital miktarını arttırmak için kullanılmazsa bu ekonomik gelişmeyi engelleyecektir.
- Smith paranın, zaman zaman insanlar tarafından bir birikim aracı olarak kullanıldığını kabul etmekle beraber, esas görevinin bir 'değişim aracı' olduğunu, bu nedenle olmayacağını düşünür.

E) EKONOMİK ÖZGÜRLÜĞÜN SAVUNULMASI (DEĞİŞİK AVRUPA ÜLKELERİNİN EKONOMİK DEĞİŞMESİ)

- Ekonomik özgürlüğe yönelik eleştirilere bir karşı eleştiri niteliğindedir.
- Smith bir çok ulusuna ekonomik gelişmesinin ‘işlerin doğal gidişine’ aykırı düşen bazı politikalar neden engellendiğini savunur.
- Smith’e göre böyle bir yönelme, hem en karlı ve hem de refah en elverişli, kapital gelişme düzenini oluşturacaktır.

F)MERKANTİLİZME ELEŞTİRİLER

- Smith bir ulusun zenginliğini, tıpkı bir insanın zenginliği gibi sahip olunan altın miktarına göre ölçmenin yanlış olduğunu, çünkü böyle yapmakla parayı zenginliğinin birbirine karıştırıldığını iddia etmiştir. Altının yurtiçine akışı, hiç kuşkusuz tüccarların yararına ise de, altın madeni olmayan ulusun dış ticaret fazlası elde etmek suretiyle altın elde etmeye çalışması gereksiz olduğu kadar saçmadır da. Gereksizdir, çünkü bir ulus ihtiyacı olan altını tıpkı ihtiyacı olan ve ülkede üretilmeyen bir malı temin ettiği gibi yani ticaret yoluyla elde edebilir.
- Smith'e göre dış ticaret, ülkenin doğal ekonomik gelişmesiyle uyum gösteriyorsa yararlıdır.
- Dış ticaretin sağlayacağı altın ve gümüş geliri, onun gerçekten önemli yönü değildir. Ticaretin esas yararı, bir ülkenin fazla ürettiği mallara Pazar vurma ve pazarı genişleterek iş bölümünü arttırmasıdır.
- Dış ticarete sınırlamanın yararlı olacağı iki hal söz konusudur. Bunlardan birincisi ülke savunması için gerekli olan sanayi dallarıdır. Bu tür sanayi ürünlerin ithalatı çeşitli yöntemlerle sınırlandırılıp, ulusal sanayini güçlendirilmesi yoluna gidilir.
- Smith, serbest ticareti savunmakla birlikte, böyle bir sisteme hemen ve tümüyle geçilmesine istememiştir. Bu tür bir geçişin işsizliği arttırma tehlikesi olduğuna değinmiştir.

G.TİCARİ TOPLUMUN PARADOKSLARI

- Smith, Locke'un siyasi liberalizmi kendi ekonomik liberalizmi ile birleştirir ve ticari bir toplumda özel teşebbüsün, kar motifi altında ve hükümet sınırlamalarına karşı nispi bir özgürlük içinde sanayi devrimin teknolojik imkanlarını kullanacağını öne sürmüştür. Ancak Smith ulusların zenginliğinde Rasyonelizme ettiği ticari toplumun bir çok kusurla dolu olduğunu da görmüştür. Smith'e göre işçinin, ' yaptığı işte ustalığı, entelektüel, sosyal ve moral niteliklerini kaybetme pahasına kazanılacaktır.
- Smith'e göre 'herhangi bir ticaret veya imalat dalında çalışan iş adamlarının çıkarı, birçok yönlerden ve toplumsal çıkardan farklı olduğu gibi zaman zaman tamamen terdir. Pazarı büyütmek ve rekabeti azaltmak , daima iş adamının çıkarıdır'. Çünkü rekabeti azaltmakla ' kendi yararlarına fakat diğer vatandaşların zararına bir garip vergi koymak imkanını elde ederler.'
- Smith'e göre iş adamları, ' çıkarları toplumun çıkarları ile asla aynı olmayan bir grup insandır ve genellikle toplumunu aldatmak ve hatta baskı altına almak eğilimine sahiptir ve pek çok durumda toplumu hem aldatmış ve hem de baskı altına almıştır'.

H.MALİYE: DEVLET GELİR VE GİDERLERİ

- Smith'e göre hükümdarın 3 temel görevi vardır: 'hükümdarların ilk görevi toplumu diğer bağımsız toplumların saldırını ve istilasından korumak olup, bu görev sadece askeri bir güç ile getirilebilir'. 'hükümdarların ikinci görevi, mümkün olduğunca toplumun her üyesini başka üyelerden gelecek adaletsizliğe ve baskıya karşı korumak veya tam bir adalet sistemi kurmak olup. Toplumun ayrı dönemlerinde iki son derece farklı harcamayı gerektirir'. 'hükümdarların veya toplumun üçüncü ve son görevi, herhangi bir ferdin veya az sayıda kişinin, düşünmeyecekleri fakat büyük bir toplum açısından son derece yararlı olacak bazı kurumları kurmak, işletmek ve bayındırlık hizmetleri yaptıkları masrafı kurtaramayacakları için, kurmayı ve işletmeyi sağlamaktır'.
- Smith daha sonraları 'devletin klasik görevleri' diye adlandırılacak olan devlet görevlerini, savunma, adalet ve bayındırlık kısmen de eğitim hizmetleri olarak belirlemiştir. Burada üzerinde durulması gereken konu devletin bu üç görevinin nasıl finanse edileceği konusudur. 20.yy'ın son çeyreğinde ortaya çıkan 'minimal devlet' yanlısı görüşler için Smith kuvvetli bir destekleyici olabilir.
- Smith kapsamlı bir devlet teorisi oluşturmamıştır. Ve devletin görevleri ile düşünceleri de; tümüyle "bırakınız yapsınlar" felsefesine uygun olmuştur.
- Smith 'vergi ilkelerini' belirlemek suretiyle maliyeye önemli bir katkıda bulunmuştur. Gerçi vergi ilkelerini Smith'ten önce ortaya koyan düşünürle olduğu biliniyorsa da bu ilkelere topluca ortaya koyan Smith'tir.

5.SMİTH'İN ETKİSİ

- Smith'in kitabı özellikle özgürlüğü teşvik eden yönüyle, bütün dünyada yankılar uyandırmıştır. İngiliz tarihçisi T.H.Buckle, ulusların zenginliği için 'devletin gerçek ilkelerini belirlemek yönünden tek bir kişi tarafından şimdiye kadar yapılmış en değerli katkı şimdiye kadar yazılmış en önemli kitap' demiştir.
- Ulusların zenginliğinin yayınlanmasından on üç yıl sonra Fransız devrimi yapıldı. Birçok kişi Smith'in serbest ticaret doktrinin ve geçmiş dönem kurumlarına ve ekonomik politikalarına yönelttiği eleştirilerde Fransız devriminin ateşini körükleyen yıkıcı bir ruh olduğunu öne sürdü.
- Fransa'da ise Smith'in düşünceleri, 'Liberal Filozoflardan bazıları üzerinde çok etkili oldu. Condorcet, ulusların zenginliğini dikkatle incelemiş ve yazdığı notlar, kitabın Fransızcaya çevrilmesiyle birlikte yayınlanmıştır.
- Almanya'da da Smith'in etkisi kendisini göstermiştir.

SORULAR

1)Smith'e göre toplumsal yararın dayandığı ilke aşağıdakilerden hangisidir ?

A)Bırakınız Yapsınlar

B)Ahlaki İlkeler

C)İyimserlik İlkesi

D)Toplumsal Uzlaşma İlkesi

2) Aşağıdakilerden hangisi ulusların zenginliği ilkelerinden değildir ?

A)Felsefi ve Psikolojik İlkeler

B)Ahlaki İlkeler

C) Doğal Özgürlük, Devlet ve Doğal Haller

D)Plan ve İçerik

3) Aşağıdakilerden hangisi Smith'in iktisadi ilkelerini dayandırdığı temel kavramlardan biridir ?

A)Akıl

B)Doğal Düzen

C)Görünmeyen El

D)İdeal Ekonomik Yapı

4) Adam Smith 4 yaşındayken hangi grup tarafından kaçırılmıştır ?

A)Tüccar Grubu

B)Çingene Çalgı Grubu

C)Gümrük Mafya Grubu

D)Keynesyen Grubu

5) İnsan özgürlüğüne ulaşmayı amaçlayan aydınlanma çağının baş düşmanı nedir ?

A) Krelism

B) Kant

C) Diderot

D) Locke

6) Aşağıdakilerden hangisi klasik teoride dönemin siyasal ve ekonomik özelliklerinden birisi değildir ?

- A) Kişisel çıkar ve toplumsal yarar tartışması
- B) Smith'in çağ dışı diğer yazarları
- C) Smith'in kısa yaşam öyküsü
- D) Ulusların Zenginliği

7) Aşağıdakilerden hangisi Smith'in üzerinde durduğu ilk teori hangisidir ?

- A)Gelir Dağılımı Teorisi
- B)Ticari Toplumun Paradoksları
- C)Merkantilizm
- D)Pazarlık Teorisi

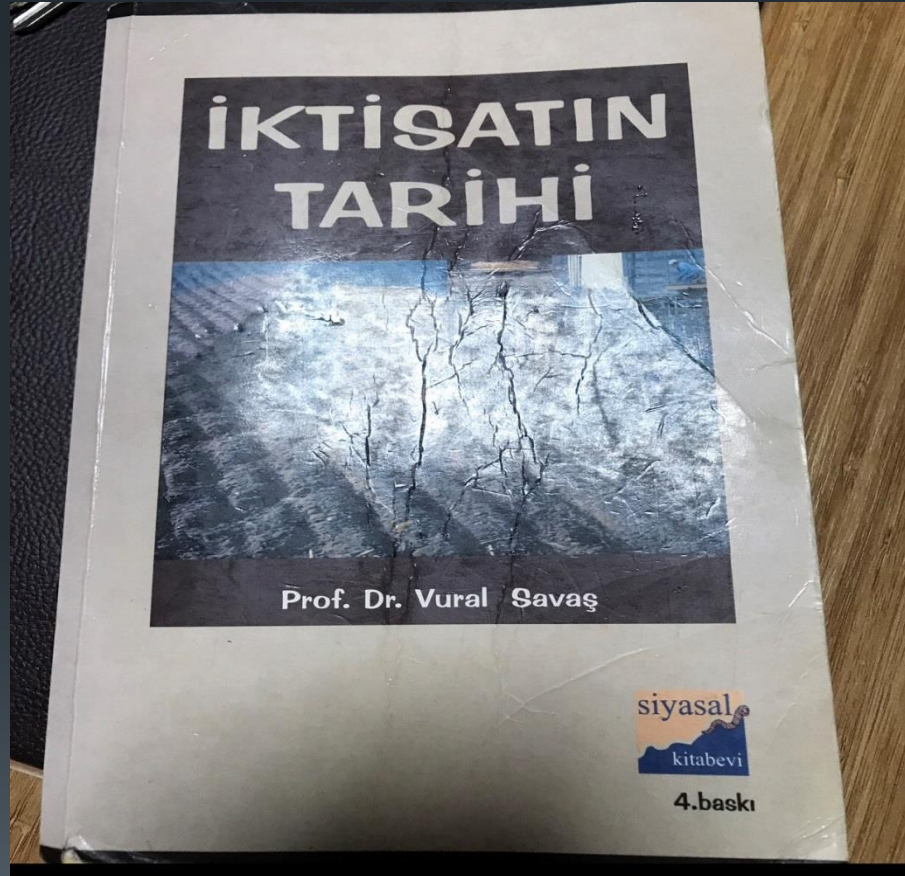
8) Kişisel çıkar ile toplumsal yarar arasında doğal bir uyum olduğunu savunan düşünür kimdir ?

- A) Ferguson
- B) Tucker
- C) Mandeville
- D) Hucheson

9. Fizyokratlara göre ulusal zenginliğin ana kaynağı....., Smith'e göre bu kaynak 'dir.

KAYNAKÇA

10.Aşağıdakilerden hangisi merkantilizm'e karşı ilk ciddi tepkiyi gösteren kimdir?

- A) Dr. Quesnay
- B) Adam Smith
- C) Petty
- D) Tucker